

**Lectura a trei generații de aristocrate:
Rhédei Zsuzsánna, Wesselényi Kata și Bethlen Zsuzsánna**

KIMPIÁN ANNAMÁRIA
Biblioteca Județeană Mureș

Una dintre primele biblioteci publice din țară adăpostește și azi singura bibliotecă din secolul al XVIII-lea, păstrată în întregime ea, care a aparținut unei aristocrate maghiare, Bethlen Zsuzsánna. Cele 1200 de cărți care formează colecția soției fondatorului bibliotecii Teleki, au intrat în posesia ei, fie prin moștenire, fie prin achiziționare. După moartea soției sale, Teleki Sámuel i-a așezat colecția în biblioteca proprie fiind pusă și ea la dispoziția cititorilor. Cărțile sunt păstrate și astăzi în locul și în ordinea în care le-a așezat Teleki, și anume, în holul sălii bibliotecii.

În colecția Zsuzsánnei Bethlen s-a păstrat aproape în întregime biblioteca altor două aristocrate transilvănene, și anume ale doamnelor Zsuzsánna Rhédei și Kata Wesselényi. Cele trei femei sunt înrudite între ele, făcând parte din aceeași familie și grup social, ceea ce dă o notă specifică acestor colecții în care putem urmări dragostea pentru lectură și carte a trei generații diferite de aristocrate. Rhédei Zsuzsánna este mama Katei Wesselényi și bunica Zsuzsánnei Bethlen, iar Wesselényi Kata este mătușa Zsuzsánnei Bethlen. Desigur ar fi fost mult mai interesant dacă am fi putut urmări relația prin carte în cadrul unei generații alcătuite din bunică, mamă și fiică, dar din cauza morții premature a mamei lui Zsuzsánnei Bethlen, Wesselényi Mária, acest lucru este imposibil. Totuși, este o raritate ca în cadrul unei familii să putem urmări dezvoltarea gustului pentru carte al mai multor generații, acest lucru fiind și mai rar în cazul femeilor.

Despre **Rhédei Zsuzsánna** (1716-1771), soția lui Wesselényi István (1706-1770), prefectul comitatului Szolnok de Mijloc, contemporanii au ținut să menționeze în scrierile lor mai mult frumusețea ei, decât faptul că ar fi

colecționat cărți,¹ deși în biblioteca nepoatei sale, Bethlen Zsuzsánna, sunt în jur de 50 de cărți, care păstrează însemnele ei de proprietate. Între aceste cărți am găsit una care, conform inscripției din carte, i-a fost dăruită Zsuzsánnei Rhédei de o persoană ascunsă în spatele monogramei Sz. P. S., pe care până la această dată nu am reușit să o descifrăm. Inscripția sună în felul următor: *Méltóságos L. Baronissa Ur Asszonyinak Kiss Rhédei Rhédei Susanna Asszonyinak Kegyes és Nagy Patrona-Asszonyá(na)k alázatosan küldi Sz. P. S.*² (Doamnei baronese Rhédei Zsuzsánna de Kisréde, patroanei milostive, îi trimite cu umilință Sz. P. S.) Se pare că, interesul față de carte a Zsuzsánnei Rhédei era cunoscut doar de persoanele apropiate familiei, deși ea, ca și alte persoane din rândul aristocrației, a avut și o activitate de mecenat, sprijinind scriitori și finanțând apariția unor lucrări. Era un obicei împământenit ca autorii să mulțumească patronilor pentru ajutorul lor și pe cale tipărită, prin dedicația de la începutul cărții, adresată acestor persoane. Așa a procedat și Aranka György, care a dedicat cartea tradusă de el din limba franceză doamnelor Rhédei Zsuzsánna și Rhédei Druzsina.³

Majoritatea cărților au fost achiziționate de Rhédei Zsuzsánna personal sau la comanda ei. Din însemnările manuscrise de pe cărțile intrate în colecția ei ni se conturează figura unei femei care era la zi cu noile apariții. Conform acestor însemnări majoritatea cărților au ajuns în proprietatea ei la foarte scurt timp după anul apariției lor. În marea lor parte, acestea sunt cărți religioase, biblii, cărți de rugăciune, disputații calviniste, lucrări care au slujit la educarea spirituală zilnică a cititorului. Desigur, din colecția ei făceau parte

---

¹ Rettegi György, *Emlékezetre méltó dolgok 1718-1784*. Bev. tanulmányal és jegyzetekkel közzéteszi Jakó Zsigmond, Bukarest, 1970, p. 258.

² Aranyosmedgyesi Sámuel, *Igazságnak áldozatja*, Kolozsvár, 1745. Cota: Tho-173.

³ Charles Delincourt, *A Keresztyén Léleknek halál félelmei ellen való orvossága, némely bóldog ki-múlásra való szükséges készületekkel*, Irattattak Frantzia nyelven, Magyarra Fordítottak Zágoni Aranka György által, H.n., 1768. Cota: Tho-106.

și cărți de natură practică, în special cărți de medicină, dar a cumpărat și cărți despre educarea copiilor.⁴

O mare parte a colecției ei este compusă din cărți tipărite în secolul al XVIII-lea. Puținele cărți din secolul al XVII-lea pe care le deținea au fost cumpărate mai mult pentru interesul ei, legat fie de istoria începuturilor confesiunii calviniste, pe care o împărtășea și ea, fie de soarta confrăților din perioada de zbucium în viața noilor religii protestante, și nu de dragul de a colecționa cărți vechi sau rare.

Rhédei Zsuzsánna a avut obiceiul de a-și scrie numele pe pagina de titlu a cărții, urmat de obicei de anul semnăturii. O parte dintre cărți le-a semnat în anul 1750, altele între anii 1760-1762. Datorită faptului că aceste însemnări manuscrite datează doar din anii mai sus menționați, nu putem reconstitui ritmul de dezvoltare a colecției. La marcarea cărților din proprietatea sa nu a folosit *ex libris* sau *supralibros*, nici moto. Cărțile nu sunt numerotate, probabil nu era interesată de o organizare a bibliotecii.

Ea este singura dintre cele trei doamne care a consemnat în unele cărți faptul că a și citit-o. Lucrarea lui Dodrige *Az igaz kegyességnek kezdete és elő menetele* a apărut în anul 1761 în Debrecen, Rhédei Zsuzsánna a semnat-o ca de obicei pe foaia de titlu în anul 1762, iar în partea interioară a copertei a scris următoarele: *áldott az Isten a ki rá segített hogy áltál olvastam ezen könyvet. R. S.* (Binecuvântat este Domnul care m-a ajutat să citesc această carte. R. S.) iar pe coperta a doua a notat următoarele: *kettser áltál olvastam de még többöz is holtomig mind olvasom.*⁵ (am citit-o și a doua oară și o voi citi și de mai multe ori până la moartea mea). Cartea *Imádságok Imádságának, az az a Szent Mi Atyánknak avagy az Uri Imádságnak titka* apărută la Cluj în anul 1761 a fost semnată în anul 1762, iar pe coperta a doua găsim consemnarea citirii cărții: *El végeztem Isten*

⁴ Veszprémi István, *A Kisdéd Gyermekeknek nevelésekről való rövid oktatás*, Kolozsvár, 1760. Cota: Tho-450. Cartea este semnată de Rhédei Zsuzsánna în anul 1762..

⁵ Tho-103.

*kegyelmességéből. R. S.*⁶ (Am terminat-o din mila Domnului). Nici una dintre aceste înscrieri nu au fost datate, din păcate nu știm după cât timp de la cumpărarea lor au fost citite cărțile.

Conform însemnelor de proprietate, majoritatea cărților ei a fost moștenită de fiica sa, Wesselényi Kata, în proprietatea nepoatei, Bethlen Zsuzsánna, deținând mai puține cărți moștenite direct de la ea. Însă, până la urmă, și cărțile moștenite de mătușa ei, Wesselényi Kata, au ajuns în colecția ei.

Wesselényi Kata (1735-1788) a moștenit dragostea pentru carte a mamei sale. Contemporanii nu au notat nici despre ea că ar fi colecționat cărți, deși listele de cărți întocmite după moartea ei stau mărturie că a deținut o bibliotecă considerabilă.⁷

Ea și-a numerotat cărțile, cu excepția uneia singure, le-a renumerotat, însă nu știm când anume.⁸ Nu a redactat un catalog al cărților sale, listele de cărți fiind întocmite după moartea ei, probabil cu ocazia împărțirii bunurilor lăsate moștenire.

Biblioteca Katei Wesselényi păstrată în colecția Zsuzsánnei Bethlen conține mai mult de două sute de volume, dintre care treizeci sunt tipărituri din secolul al XVII-lea, majoritatea cărți religioase. Restul cărților au fost tipărite în decursul secolului al XVIII-lea. Între acestea sunt mai multe lucrări practice: de medicină, de istorie, de drept și de literatură. În proprietatea ei au fost și ediții de lux ale unor lucrări, cum este de exemplu

---

⁶ Tho-168.

⁷ Vezi Deé Nagy Anikó, *Könyvgyűjtő asszonyok a XVIII. században*, în volumul *Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára*, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 1996. În continuare: Deé 1996.

⁸ Cartea care purta nr. 1 a avut o semnificație sentimentală pentru ea. Conform inscripției de pe pagina de gardă, această carte i-a fost dăruită cu ocazia confirmării. Titlul cărții este *Catechismus, az az a Keresztyéni Hitnek Ágazatira Kérdések és Feleletek által való Rövid Tanítás*, 8, [Kolozsvár, 1732.] Cota: Tho-12.

Icones plantarum,⁹ o carte de botanică cu ilustrații gravate și pictate de mână. În urma rearanjării bibliotecii Zsuzsánnei Bethlen de către soțul ei, unele cărți au ajuns pe rafturile bibliotecii lui Teleki Sámuel, corespunzător tematicii lor.

Spiritul de colecționar al Katei Wesselényi reiese din faptul că, acele cărți pe care nu a putut să le achiziționeze din diferite motive (unele dintre acestea nici nu au fost tipărite, au circulat doar în formă manuscrisă) le copiază. Între acestea sunt și cărți care astăzi reprezintă curiozități de istorie a științei. Una dintre acestea este o carte de medicină tradusă de Zay Anna,¹⁰ o alta *Ars Medica*,¹¹ prima carte de medicină scrisă în limba maghiară, redactată de Lentsés György în secolul al XVI-lea, dar care a fost tipărită doar în anul 1943.¹²

La fel ca Rhédei Zsuzsánna și Wesselényi Kata și-a exprimat dreptul de proprietate asupra cărților doar prin însemnarea manuscrisă a numelui. De cele mai multe ori aceste însemne au fost scrise pe partea interioară a copertei sau pe pagina de gardă a cărții, foarte rar pe pagina de titlu. Însemnările sunt urmate rar de dată. A folosit un singur tip de ex libris, lucrarea unui compactor și nu a unui artist.¹³

⁹ Tipărită la Nürnberg între anii 1779-1784.

¹⁰ *Orvos könyv, mellyet néhai tudós és igen hires Doctor Mathiolus tsehb nyelvre fordított, 's bővítettett Herbáriumából a' Nyavallyáknak rende szerint Dantzka keserves bujdosásában maga és gyermekei számokra öszve szedegettetett és Magyar nyelvre fordított Néhai T.N.Vay Ádám Uram árva özvegye Tsöméri Zay Anna...Mostan pedig maga számára le-irattatott Mélt.L.B.Veselényi Kata 1766 Esztendőben.* Cota: Thq-78/a. MS. 243.

¹¹ Anul realizării copiei nu apare pe pagina de titlu a cărții. Cota: Thf-14 MS. 2.

¹² Varjas Béla, *XVI. századi magyar orvosi könyv*, Kolozsvár, 1943.

¹³ Deé Nagy Anikó, *A marosvásárhelyi Teleki-Bolyai könyvtár ex librisei*, Budapest-Kolozsvár, 2001, il. nr. 166. În continuare: Deé 2001.

Unele cărți ale colecției ei sunt marcate cu supralibros.¹⁴ O astfel de carte, o biblie în limba maghiară tipărită la Utrecht, a fost dăruită de mama ei, Rhédei Zsuzánna, în ziua nunții cu Rhédei Zsigmond (1722-1758) la 20 iunie 1751.¹⁵ Pe pagina de gardă a cărții, Rhédei Zsuzánna a scris o urare în versuri cu ocazia acestui eveniment datată la Cluj în aceeași zi.¹⁶

Wesselényi Kata nu a folosit moto-uri, dar în special în cărțile religioase găsim versuri, texte rimate scrise de ea pe pagina de gardă a cărților. S-au păstrat și câteva lucrări manuscrise ale ei, care, deși nu au fost tipărite, par a fi pregătite în acest scop. Unele dintre ele au prevăzute chiar și pagină de titlu, iar pe una dintre ele apare și numele localității (Aiud) unde ar fi trebuit să apară lucrarea respectivă.

Cunoscând dragostea de carte a soților Teleki, Wesselényi Kata s-a gândit că biblioteca ei va ajunge pe mâini bune. Probabil aceasta este cauza pentru care o mare parte a bibliotecii o dăruiește nepoatei sale încă din timpul vieții, aceasta fiind inclusă în lista de cărți întocmită în anii 1770 de către Bethlen Zsuzánna.

Despre bibliofilia **Zsuzánnei Bethlen** (1754-1797) au apărut mai multe studii scrise de doamna Deé Nagy Anikó.¹⁷ Dragostea de carte a Zsuzánnei Bethlen i-a fost inoculată încă din copilărie. Rămasă foarte devreme fără mamă (avea doar un an când i-a murit mama, Wesselényi Mária) a fost crescută de bunicii din partea mamei, și după cum am văzut mai sus, casa bunicilor a fost una de iubitori și colecționari de carte. În

---

¹⁴ Kimpián Annamária, *Supralibrosuri din colecția Teleki*, în *Libraria*, Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 4, 2005, p. 207, il. nr. 31, 32. În continuare: Kimpián 2005.

¹⁵ *Szent Biblia. Az-az Istennek Ó és Uj Testamenttomában foglaltatott egész Szent írás*, Utrecht, 1737. Cota: Tho-43/a.

¹⁶ Versurile sunt publicate: Deé 1996, p. 142.

¹⁷ Deé 1996; Deé Nagy Anikó, *Bethlen Zsuzánna tékája*, în *Könyvtári Szemle*, XV (1971), 4 sz, p. 164-167; *Teleki Sámuel és a Teleki Téka*, Közzéteszi Deé Nagy Anikó, Bukarest, 1976; Deé Nagy Anikó, *A könyvtáralapító Teleki Sámuel*, Kolozsvár, 1997.

formarea ei de cunoscătoare și colecționară de cărți rolul hotărâtor l-a avut însă soțul ei, Teleki Sámuel.

Forma bibliotecii Zsuzsánnei Bethlen așa cum ni se prezintă astăzi i se datorează lui Teleki Sámuel. El a fost cel care, după moartea soției sale, a rearanjat această colecție. Tot el este cel care a întocmit catalogul cărților soției sale și le-a publicat în volumul trei al catalogului bibliotecii Teleki.¹⁸ În acest caz s-a abătut de la aranjarea sistematică a cărților, cum a procedat în cazul propriei colecții, și le-a aranjat alfabetic. Teleki a fost cel care a hotărât ca biblioteca soției sale să conțină doar lucrări în limba maghiară. Astăzi știm că, Teleki Sámuel a inclus în biblioteca sa cărți din colecția soției sale, pe care le-a trecut în catalogul bibliotecii proprii conform tematicii pe care le aveau. Sunt și cazuri când, cărți dedicate lui, ieșite din tipar mult după moarte soției sale, ajung în biblioteca Zsuzsánnei Bethlen.¹⁹

Cărțile moștenite reprezintă nucleul colecției de 1200 de volume ale Zsuzsánnei Bethlen. Majoritatea cărților le-a moștenit de la mătușa ei, Wesselényi Kata, o mai mică parte de la bunica ei, Rhédei Zsuzsánna, și doar câteva exemplare de la părinții ei, Bethlen Domokos și Wesselényi Mária. Unele i-au fost dăruite de soțul ei, Teleki Sámuel. Aceste cărți poartă atât exlibrisul sau însemnarea manuscrisă a lui Teleki Sámuel, cât și a Zsuzsánnei Bethlen. Pe noi ne interesează mai mult cărțile cumpărate de Bethlen Zsuzsánna, deoarece din aceste cărți se conturează figura ei de colecționar de carte, gusturile, personalitatea, precum și interesul pentru diferitele domenii ale științei.

¹⁸ *Catalogus librorum Hungaricarum [...] Susannae Com. Bethlen de Iktár*, în *Bibliothecae Sámuelis Com. Teleki de Szék. Pars Tertia*, Viennae, 1811.

¹⁹ Kotzebue, *A szerecsen rabok. Valóságos történeten épült érzékeny játék*, Fordította Kozma Gergely, Posony és Pest, 1802. Dedicția manuscrisă a traducătorului lucrării este următoarea: *R. Sz. B. Groff Széki Teleki Sámuel Ur Ő Excelentiája M. Vásárhellyi ritka Könyvtárjába mélységes tisztelete mellett ajánlja a Fordító.* [Ofer (această carte) cu mare respect bibliotecii deosebite din Târgu-Mureș a Contelui Sacrului Imperiu Roman Teleki Sámuel de Szék. Traducătorul.]

Ca și celelalte femei din familie și ea și-a format o colecție mai mult religioasă, însă găsim în număr destul de mare și cărți care i-au fost de ajutor în rezolvarea problemelor zilnice cu care se confrunta o femeie în a cărei sarcină intra și administrarea moșiilor. Nu întâmplător au ajuns în colecția ei cărți de horticultură, de agricultură, de dresare a cailor. Tot ea, ca stăpână a moșiilor, răspundea și de starea de sănătate a celor din jur, atât a membrilor familiei, cât și a personalului de la curte. Locuind la Dumbrăvioara, cel mai apropiat medic era la Târgu-Mureș, deci era nevoită să-și însușească minimum de cunoștințe de medicină. Nu este de mirare că în colecția ei se găsesc multe cărți de medicină, botanică, cumpărate la scurt timp după apariția lor. Tot în colecția ei s-a păstrat și prima traducere în limba maghiară a cărții lui John Locke despre educarea copiilor.²⁰

Era interesată și de ceea ce învățau sau îi preocupa pe copiii ei. Probabil din această cauză a cumpărat lucrarea de mineralogie scrisă de Benkő Ferenc²¹ (fiul ei cel mare, Domokos, fiind interesat de mineralogie), pe când algebra lui Dugonics András i-a servit la educația fiului mai mic, Ferenc.²²

Bethlen Zsuzsánna a urmărit activitatea științifică maghiară și de cultivare a limbii maghiare, ambele aflate la început de drum. Interesul ei se reflectă în faptul că a semnat lucrarea *Holmi* redactată de Bessenyei György în anul apariției acesteia la Viena, cu ocazia constituirii Asociației Patriotice Maghiare la data de 10 mai 1779.²³

În colecția ei găsim și numerele primei gazete editate în limba maghiară, *Magyar Hírmondó* prezentă în colecție din anul 1790.

---

²⁰ John Lock, *A gyermekek neveléséről*, Kolozsvár, 1771. Cartea este semnată de Bethlen Zsuzsánna în anul 1772. Cota: Thq-97c.

²¹ Benkő Ferenc, *Magyar mineralogia*, Kolozsvár, 1786. Bethlen Zsuzsánna semnează cartea în anul 1787 la Oradea. Cota: Tho-37.

²² Dugonics András, *A Tudákosságnak első könyve, mellyben foglaltatik a Bető-vetés*, Pest, 1784. Cartea este semnată de Bethlen Zsuzsánna în anul 1786 la Oradea. Cota: Tho-107.

²³ Cota: Tho-164.

Urmând exemplul soțului ei, Bethlen Zsuzsánna a destinat colecția sa publicului²⁴ acest fapt punându-și amprenta asupra formării bibliotecii ei. Și în colecția Katei Wesselényi întâlnim cărți prezente în două exemplare, însă în colecția Zsuzsánnei Bethlen acest fapt este mai accentuat. Se pare că a colecționat catechismele, bibliile, psaltirile, produsele literaturii de dispute teologice din secolele XVI-XVII. Unele dintre aceste titluri sunt prezente în mai multe ediții, sau aceeași ediție în mai multe exemplare.

A încercat să identifice autorii unor lucrări al căror nume nu este tipărit pe carte. Unele dintre aceste încercări s-au dovedit a fi incorecte, însă nu le putem nega importanța. Pe pagina de gardă a cărților consemnează drumul parcurs de carte. Într-o însemnare din anul 1794 pe pagina de gardă a unei **Biblie** tipărite la Leida, în anul 1718, ea consemnează următoarele: după tipărire biblia a fost sechestrată în Polonia și abia prin 1790 a ajuns la Debrecen, intrând în posesia bisericii reformate de acolo, care a plătit cheltuielile de tipărire.

Desigur și în colecția ei au ajuns cărți dăruite de autorii sau traducătorii unor lucrări. Dintr-o astfel de dedicație aflăm că preocuparea pentru carte a Zsuzsánnei Bethlen era cunoscută contemporanilor, colecția ei fiind deja renumită și cunoscută în societatea literaților. Szerencsi Nagy István scrie în dedicația adresată Zsuzsánnei Bethlen: *„Kegyelmes Asszonyom! Az Isten Igéjéhez és azon fundált Sz. Vallásunkhoz való buzgó szerelme Excelentiádnak csak egy szempillantásig sem hágy engemet az aránt kételkedni, hogy az Isten beszédének hasznosan való vizgálására szolgáló egy ilyen Könyvet, minémű ez az Ó és Új testamentomra Mutató Tábla, kegyelmesen nem fogna Excellentiád venni, és ennek, ama költséges szorgalmatossággal öszve-szededetett, nagy ritkaságú, és számos Magyar Könyvekből álló Könyves-Tárjában egy helyetskét kegyelmesen nem fogna*

---

²⁴ Vezi în prefața în limba latină al celui de al treilea catalog redactat de Teleki Sámuel apărut în anul 1811 la Viena.

mutatni (...)”²⁵ [(Preamilostivă Doamnă! Cunoscând dragostea Dumneavoastră arzătoare pentru sfânta noastră religie fondată pe Cuvântul Domnului nu mă îndoiesc, Excelență, că această carte, care este menită a fi folositoare pentru învățătura Sfântei Scripturi își va găsi un loc în impresionanta Dumneavoastră colecție de carte rară maghiară, adunată cu atâta sârguință și osteneală (...)] Bethlen Zsuzsánna a onorat această dedicație într-o formă mai puțin obișnuită. Nu numai că a găsit loc pentru cele două volume în biblioteca ei, dar a comandat și o nouă legătură, realizată din pergament alb, coperta fiind decorată doar de supralibrosul ei, iar tranșa cărții a fost aurită.

Bethlen Zsuzsánna a semnat marea majoritate a cărților sale. A folosit în mai multe moto-uri, citate luate din Sfânta Scriptură, pe care însă le-a scris doar în cărțile religioase. „Az *Ur gondot visel mert akik ötet félik soha nem léssen azoknak szükségek*” (Domnul îi are în pază pe cei care cred în el) este cel mai des folosit moto, la fel și varianta prescurtată a acestuia, *Az Ur gondot visel* (Domnul te are în pază). De altfel, este varianta în limba maghiară a moto-ului folosit de Teleki Sámuel, „*Deus providebit.*” În totalitate Bethlen Zsuzsánna a folosit zece moto-uri diferite.

Pentru marcarea cărților aflate în proprietatea ei nu a folosit ex libris; cele două tipuri de ex libris pe care le găsim în majoritatea cărților sale au fost comandate după moartea ei de către soțul, Teleki Sámuel.²⁶ Puține cărți poartă însemnul de proprietate exteriorizat, supralibrosul. A folosit două tipuri de supralibros, monograma numelui sau numele întreg împreună cu

---

²⁵ *Magyar Concordántzia avagy az Ó és Új Testamentomra mutató tábla, mellyben az új testámentomi Írásokban megírt dolgok és nevezetes szók, sok helyeken egész mondásokkal is az ABC-ének rendi szerént elintéztetvén fel találtatnak. Írta Nemzeti javára Körösi Mihály Debretzeni Isputályi Prédikátor, Most pedig az Ó testamentumi részét az Auctornak tulajdon keze írásából az Új Testamentumit másod ízben (...) a maga költségén kiadta Szerentsi Nagy István N. Györi Ref. Prédikátor, Győr, 1788.*

²⁶ Dec 2001, il. nr. 72 a, b.

titlul nobiliar și anul executării acestor însemne.²⁷ A aranjat și rearanjat colecția ei de mai multe ori, conform inscripțiilor datate din cărți. A întocmit liste de cărți în diferite perioade ale vieții ei. În arhiva bibliotecii Teleki se află trei astfel de cataloage, din care ni se conturează figura unei femei care, în timp, a dobândit vaste cunoștințe din domeniul biblioteconomiei.²⁸

Concluzionând, astăzi colecția celor trei aristocrate alcătuiește un întreg în colecția Bibliotecii Teleki-Bolyai din Târgu-Mureș. În biblioteca Zsuzsánnei Bethlen, soția fondatorului bibliotecii, Teleki Sámuel, regăsim o parte a colecției bunicii ei din partea mamei, Rhédei Zsuzsánna și a mătușii ei din partea mamei, Wesselényi Kata. Am încercat să analizăm aceste trei colecții în ansamblul lor, fără a ține cont de mișcările ulterioare ale cărților datorate lui Teleki Sámuel. Am încercat să cunoaștem obiceiurile de citire, de procurare a cărților ale aristocratelor din Transilvania secolului al XVIII-lea. Toate cele trei biblioteci feminine prezintă același profil. Diferența dintre ele constă doar în mărimea lor. Nu găsim note, sublinieri, comentarii, adnotări, importante pentru istoria cititului, ale căror autori să fi fost cele trei doamne. Atât Rhédei Zsuzsánna, cât și Wesselényi Kata și Bethlen Zsuzsánna au fost bine informate, au fost la curent cu noile apariții editoriale, se descurcau în lumea cărților. Cât de bine funcționa acest sistem de informare reiese și din faptul că multe cărți au intrat în posesia lor la puțin timp după apariție. Singura care a dobândit cunoștințe de biblioteconomie mai vaste a fost Bethlen Zsuzsánna, datorită probabil și influenței lui Teleki Sámuel; ea a fost prima care a întocmit un catalog al cărților sale.

---

²⁷ Kimpián 2005, p. 207, il. nr. 29, 30.

²⁸ Vezi studiile lui Deé Nagy Anikó.

The Readings of Three Generations of Aristocratic Women: Rhédei Zsuzsánna, Wesselényi Kata and Bethlen Zsuzsánna

Abstract

Rhédei Zsuzsánna, Wesselényi Kata and Bethlen Zsuzsánna are three representants of the XVIIIth century aristocracy. They are closely related not only by their passion for books, but also by family connections.

Rhédei Zsuzsánna (1716-171) was interested in books, but only her close friends knew about her passion. She used to buy the books as soon as they were published; most of them were religious books, some of them were dealing with more practical subjects, such as medicine, children education etc. Her collection was inherited by her daughter, Wesselényi Kata.

Wesselényi Kata (1735-1788) founded an impressive library of more than 200 books, on various domains: history, medicine, literature, law etc. She considered that her niece' s love for books was a guarantee for taking care of her collection, and she decided to offer it to Bethlen Zsuzsánna. Those books were finally included in Teleki Library.

Bethlen Zsuzsánna (1754-1797) inherited her aunt collection and added it to her husband' s library. Her collection was quite large, containing about 1200 books. Most of them were religious, and only few of them were dealing with some other subjects, such as agriculture, administrative aspects, medicine etc.

All those books are today part of Teleki-Bolyai Library.